

DE VERONTREINIGING VAN DE SCHELDE (APRIL 2020)

GAAN DIE GROENE NU AVELGEM ONDER WATER ZETTEN?

Op 9 april gebeurde een dijkdoorbraak t.h.v. de suikerfabriek Tereos te Escaudoevres in Noord-Frankrijk, 50 km stroomopwaarts de Schelde, gemeten vanaf de landsgrens. Meteen stroomde 100.000 ton vloeibare bietenpulp als een donkere wolk in de rivier, waardoor het zuurstofgehalte eensklaps op nul viel. Voor het meeste waterleven was dit een dodelijke cocktail. De lokale civiele bescherming was snel ter plaatse en dichtte vakkundig de bres, waarna ze tevreden huiswaarts keerden. Wat daarna (niet) gebeurde tart alle verbeelding.

DIRK LIBBRECHT

NA FRANKRIJK VOLGT WALLONIE, DAARNA VLAANDEREN

Pas 11 dagen later (20 april) werden de Waalse Openbare Diensten (SPW) verwittigd door een doodgewone burger die het Noodnummer Milieu (1718) belde, wegens dooie vis in het Scheldewater. Het internationaal alarmsysteem dat voor zulke gevallen in het leven geroepen werd werkte dus niet. Had corona er iets mee te maken? Of het Paasweekend dat net na de lozing volgde? Wie zal het zeggen? Via Wallonië werd Vlaanderen prompt verwittigd. De bevoegde diensten ageerden per kerende met acties om zuurstof in het water te brengen via beluchters, maar ook door ervoor te zorgen dat stroomafwaarts vluchtende vis de zijarmen en – beken van de Schelde ongehinderd kon opzwellen. In totaal was in 50 km Franse en 37km Waalse Schelde, praktisch alle vis morsdood. In Vlaanderen

kon massale vissterfte op het randje vermeden worden.

Men rekent nu op de geredde Vlaamse vissen om het stroomopwaartse gedeelte in de loop van de volgende jaren terug te koloniseren.

Opvallend was de quote in het nieuws van de waterbeheerder De Vlaamse Waterweg: "Als de zuurstof verdwijnt, vluchten vissen vaak naar zijarmen. Daar dringt de vervuiling later door. We vrezen dus vooral voor vissterfte in de zijarmen in Oudenaarde en Avelgem", vertelt Karen Buyse van de Vlaamse Waterweg. Een strak plan weliswaar, ware het niet dat Avelgem nagenoeg geen enkele meander heeft waar een vis vanuit de Schelde in kan zwemmen.

HOE ZIT HET DAN MET DE AVELGEMSE SCHELDEARMEN?

Het aantal afgesneden Schelde-armen of 'coupures', zoals ze

doorgaans genoemd worden, staat in Avelgem op zeven. Dit zijn de gekende coupures die een naam dragen. Drie meanders zijn eigendom van Natuurpunt (afbeelding 1), zij het de Oude Scheldearm slechts gedeeltelijk. Deze arm is in drie verdeeld door 2 aarden dammen, elk met een andere eigenaar, ander beheer en dus andere waterkwaliteit. De opwaartse, Natuurpunt-zijde staat in verbinding met de Schelde door een terugslagklep, 20 jaar geleden geplaatst om "het vuile Scheldewater buiten te houden". De klep – 40 cm diameter - werkt niet goed. Bij hoge waterstanden in de Schelde stroomt het water als een cascade, via een pijp, de meander binnen. Toegegeven, er zal daar al eens een vis meekomen, maar een vispassage is het niet. In de volgende meander, de Vuile Coupure, is in betere tijden nog aangesloten geweest. Nu liggen daar wat verspreide buisresten als stille getuige. Langs de afwaartse zijde ligt een volwassen huisvuilstort in de weg van een eventuele aankoppeling. Ook bij de Miracoupure liggen bosjes in de weg. Van de vier andere meanders staat enkel de Kerkhove meander in open verbinding met de Schelde, langs de afwaartse zijde, en dan nog met een soort stuw.

WAAROM ZETTEN WE DE SCHELDE-ARMEN NIET OPEN?

Eerlijk, het heeft grotendeels voordelen om de coupures open te gooien (afbeelding 2). Alvast wordt het water continu verversd door doorspoeling. Wat bovendien gezwind meevolgt met de Schelde is het waterpeil. Hogere waterpei-

↘ Overzichtsplan met de Scheldearmen tussen het Guldensporenpad en de weg tussen Rugge en Ruien. Eigendom Natuurpunt: een deel van de Oude Schelde-arm, de Vuile Coupure en de Miracoupure

len gaan hand in hand met hogere snelheden. Een rechtstreeks gevolg hiervan is dat bij hoogwaterafvoeren de vorm van coupure bedding kan wijzigen doordat bodem- en slibmateriaal terug in beweging wordt gebracht en zich ergens anders terug afzet. Zo kunnen op onverwachte plaatsen – maar meestal op de binnenbochten – ondiepe slikplaten ontstaan. Op de buitenbochten verhoogt het erosieve karakter door de waterstroming, m.a.w. ze kalven vlugger af, worden steiler... Is dat een probleem? Niet als je de fixerende kracht van oevervegetatie toepast, zoals zwarte els. Nieuwe bodemdynamiek trekt nieuw leven aan, zoals ijsvogels, oeverzwaluwen ... Of steltlopers die pleisteren en foerageren op slikplaten. Onvermijdelijk krijg je met het Scheldewater zelf, ook nieuwe diersoorten op bezoek. Er zitten daar spectaculaire tussen zoals de elft, een haringachtige vis, uitgestorven gewaand in Vlaanderen maar “dankzij” de verontreiniging, aangetroffen te Kerkhove. De bever is ook zo’n tot de fantasie sprekende soort, die onder meer burchten bouwt en een ganse

waterrijke omgeving zo drastisch kan veranderen. Maar ook andere soorten, eigen aan (zwak) stromend water zullen onze natuurgebieden aandoen.

HET GROTERE PLAATJE!

Scheldearmen opnieuw connecteren met hun oorspronkelijke waterloop resulteert in een gevoelige toename van het bergingsvolume in de Scheldevallei. Hierdoor worden benedenstroomse locaties beter beschermd tegen overstroming. Verder is er ook het filterende karakter van de doorstroming, met zeer positieve effecten op de kwaliteit van het Scheldewater in zijn geheel, niet enkel in de Scheldearmen. Dit is logisch: je laat een groter stuk van de vallei meewerken aan de algemene waterhuishouding, zij het kwaliteit of kwantiteit. In de Zee- en Benedenschelde wordt de bio-filterende rol opgenomen door een aantal zoeten brakwaterschorren. Laat dit op de Bovenschelde dan de meanders zijn. Tussen Gent en Doornik liggen er ongeveer 50.

WAT ZIJN DE RISICO'S?

De kans bestaat altijd dat accidentele verontreinigingen eensklaps in ons coupurewater belanden en een ravage aanrichten. Bij de Avelgense meanders zou dit niet zo’n vaart lopen omdat de meeste opwaartse gedeeltes niet in het verlengde van de Scheldeloop liggen. Uiteraard geldt dit voor verborgen verontreinigingen, zoals deze hierboven beschreven. Stookolievlekken ogen meer macho, en blijven langer hangen, maar je ziet ze al van ver afkomen. Een dergelijke vlek ging met de recente gebeurtenis nooit de landsgrens gehaald hebben. Verder hoorde ik hier jarenlang, op lokale beleidsniveaus, de bedenking dat de coupures openen voor Scheldewater synoniem zou zijn met het bedreigen van de gemeentekern van Avelgem door overstromingen. Niets is minder waar natuurlijk. Geen enkele coupure ligt onder het Scheldepeil. Verder kunnen de meersen dienen om overstromingswater op te vangen. Erger dan dat wordt het niet. Ze zijn er per slot van rekening voor gemaakt. Grootschalige veiligheid begint met het teruggeven van je vallei aan de rivier.

Streefbeeld van de Bovenschelde van een optimale natuurlijke ontwikkeling met aangesloten meanders (Illustratie Mark Hulme uit De Rycke A., De Krijff G., Decler K., 2003. Verkennende ecologische gebiedsvisie voor de Bovenschelde. Rapport van het Instituut voor Natuurbehoud 2003.04. Brussel).

